

Поборник справедливості (1968)

Гончар Олесь Терентійович

Усі народи нашої країни разом з російським народом віддають сьогодні данину шани й любові одному з найшляхетніших письменників дев'ятнадцятого сторіччя. Тургенєву належить почесне місце серед тих, хто творив світову славу російському роману — роману, що вже понад сторіччя справляє величезний духовний вплив на уми людей у всіх країнах, на розвиток літератур Заходу і Сходу.

Переймаєшся гордістю за людину, коли думаєш, яку воїстину героїчну працю здійснили вони, великі майстри, святу й самовіддану працю в ім'я прогресу, в ім'я вільного розвитку людської особистості. Школа російських романістів сказала справді нове слово в світовому мистецтві, в пізнанні людини,— адже, здається, з часів Шекспіра й Сервантеса літератури не сягали таких глибин, не знали таких енергій, таких мудрих осявань.

Творчість Тургенєва, починаючи вже із «Записок мисливця», несла в собі силу відкриття, освіжливий заряд правди й тому стала надзвичайно значущою не лише для Росії, а й для всіх народів, що відчували на собі гніт кріпосництва, гніт самодержавства. Художній геній підносив письменника до висот справедливості й гуманності; йому, так само, як і Льву Толстому, ганьба кріпосництва зав-давала болю й страждань, письменник відчував сором за приниження людини, за безправ'я мільйонів своїх співвітчизників. Усе це знайшло відображення в його творчості, вилилося в безсмертні художні образи.

Українські читачі знають Тургенєва не тільки як автора прекрасних романів та оповідань, а й як людину, яка в ті жорстокі роки реакції з великою симпатією, з почуттям дружби ставилася до культури українського народу, до тих, хто в неймовірно важких умовах творив цю культуру. 1878 року на Всесвітньому літературному конгресі в Парижі саме Тургенєв, будучи віце-президентом конгресу, підтримав тих, хто захищав українську літературу від царських драконівських законів, перед усім світом підтримав право нашого народу вільно розвивати свою національну культуру. Ще раніше, ніби кидаючи виклик реакціонерам, Тургенєв узявся перекладати на російську мову українські народні оповідання Марка Вовчка. Ці антикріпосницькі оповідання української письменниці викликали схвальний відгук Тургенєва й були видані російською мовою з його переднім словом. Тургенєв не раз стрічався з Тарасом Шевченком. Разом з іншими літераторами він наполегливо клопотався про те, щоб були відпущені на волю рідні брати й сестра нашого Кобзаря. І хоча ставлення Тургенєва до поета було складним, суперечливим, народ наш пам'ятає, що саме Тургенєв писав про великого поета України: «Ми прийняли його з дружнім співчуттям, з щирою гостинністю...» і що «...талант його вабив нас своєю оригінальністю й силою». До самої смерті Кобзаря Тургенєв цікавився його долею, а коли життя поета обірвалося, Тургенєв пише Герценові: «Скажи два слова в «Колоколе» про смерть Шевченка...»

Взаємністю відповідала Україна, її передова інтелігенція на ці братні симпатії Тургенєва до нашої культури. «Не бачив я людини з такою широчінню поглядів і думок, з таким розмаїттям інтересів; з цього боку в Тургенєва була воїстину богорівна вдача»,— згадував про нього Драгоманов. Іван Франко, маючи на увазі саме творчість Тургенєва, Толстого, Щедрина й усієї славної плеяди російських письменників того часу, виголосив сповнені глибокого змісту слова:

«Коли твори літератур європейських нам подобались, порушували наш смак естетичний і нашу фантазію, то твори росіян мучили нас, порушували наше сумління, будили в нас чоловіка, будили любов до бідних та покривджених».

Тургенєвська проза своїм гуманізмом, своєю поетичністю й чистотою звучання служила прикладом для багатьох поколінь українських літераторів; майстерність Тургенєва, реаліста, людинознавця, безперечно, позначилась на формуванні нашої художньої прози — класичної й сучасної. Твори Тургенєва з любов'ю перекладали на українську мову Іван Франко, Леся Українка, Максим Рильський, кращі наші стилісти бралися до цієї, душею обраної праці. За роки Радянської влади твори Тургенєва видавалися на Україні 76 разів загальним тиражем понад два мільйони примірників.

Високі помисли письменника, його думи про народ, його працьовитість і блискуча професійна майстерність дорогі й повчальні для всієї нашої багатонаціональної радянської літератури. Знамениті тургенєвські слова про красу й могутність правдивої й вільної російської мови передають усю глибину любові письменника до того кращого, що російський народ створював, викохував, грав і відточував віками і, думається, що письменникові будь-якої нації синівське почуття, почуття гідності підказує — з таким же тургенєвським захопленням і бережливістю ставитись до материнського слова, до духовних скарбів рідного народу.

В історичному русі по шляху прогресу, по шляху, який вивів наші народи до заграва Жовтня, на ленінські простори нового життя, все краще з класичної спадщини було дійовим, голос Тургенєва звучав для багатьох поколінь, надихав своєю чистотою, людяністю, любов'ю до прекрасного. Великий письменник з нами й сьогодні в дні зоряних штурмів, в епоху комуністичного оновлення світу.

Ми вітаємо сьогодні російську культуру, яка вшановує одного з найдостойніших синів своїх.

1968

Постійна адреса: http://ukrlit.org/honchar_oles_terentiiovych/pobornyk_spravedlyvosti